

**SŁOWA KLUCZE  
WSPÓŁCZESNEJ  
POLSKIEJ PAMIĘCI  
ZBIOROWEJ,**

czyli język preambuł aktów prawnych  
upamiętniających przeszłość  
uchwalonych w latach 1989-2024

Marta Klimczak-Uzdowska  
Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych UW

# PLAN WYSTĄPIENIA

- jak rozumiem **pamięć zbiorową** (w ujęciu lingwistycznym);
- na czym polega szczególna rola **preambuły** i aktów prawnych poświęconych upamiętnianiu;
- jakie **akty prawne** służą upamiętnianiu;
- jakie słowa można potraktować jako **słowa kluczowe** współczesnej polskiej pamięci zbiorowej;
- co wyłonione słowa kluczowe mówią o współczesnej **polskiej pamięci (a także niepamięci)** zbiorowej

# PAMIĘĆ ZBIOROWA W UJĘCIU LINGWISTYCZNYM

- „**podzielane** przez członków określonej wspólnoty **obrazy przeszłości**, które o tyle uruchamiają procesy kulturotwórcze i tożsamościowotwórcze, o ile uwspólnotowiają (w tym – modyfikują) rolę wydarzeń i osób z przeszłości w odniesieniu do celów współczesności, odwołując się do określonych wzorców i wartości”
- „uwarunkowany kulturowo **zespół wyobrażeń** o przeszłości, wynegocjowany w aktach komunikacji w ramach określonej wspólnoty między różnymi grupami interesów i pokoleniami w celu utrzymania spójnej narracji tożsamościowej”
- “konceptualnie zarejestrowane, językowo reprezentowalne i społecznie podzielane **formacje wiedzy** aktywujące obrazy przeszłości powstałe w wyniku praktyk komunikacyjnych o specyficznej funkcji kulturowej”

# PAMIĘĆ ZBIOROWA W UJĘCIU LINGWISTYCZNYM

- teksty i inne nośniki pamięci stają się jej medium, a ich materialny wymiar gwarantuje **ciągłość i stabilizację** pamięci zbiorowej, która jest w ciągłym ruchu i jest naginana na potrzeby polityki historycznej i kultury pamięci;
- ma zatem **charakter podmiotowy, subiektywny, perspektywiczny, jest “narażona” na interesy polityczne**, które ścierają się w różnych dyskursach społecznych;
- bez indywidualnych aktualizacji obrazów przeszłości oraz zbiorowych reaktywacji przeszłości (rytuałów językowych, rocznic, świąt narodowych) kolektywne akty pamiętania nie odniosą sukcesu, bo **pamięć zbiorowa jest konstruowana**, a zatem jej treść (którą jest reprezentacja przeszłości) ulega uwarunkowaniom oraz zmianom narzucanym przez teraźniejszość;

# WSPÓLNE CECHY RÓŻNYCH UJEĆ PAMIĘCI ZBIOROWEJ

- dynamika i ciągła zmienność
- językowy i interaktywny charakter
- materialność i medialność
- kontekstualność
- odwołanie do przeszłości
- funkcjonalne sprzężenie z terażniejszością

# PREAMBUŁA JAKO SZCZEGÓLNA REALIZACJA DYSKURSU PRAWNEGO

Uroczysty wstęp, w którym Ustawodawca przedstawia:

- motywy wydania aktu normatywnego
- zamierzone cele
- podstawowe wartości, którymi się kierował lub które chciałby promować lub chronić
- podstawy polityczne lub ideologiczne danego aktu
- odwołanie do określonej tradycji lub kontekstu historycznego

W doktrynie toczy się spór o normatywność preambuł, co nie zmienia faktu, że jej postanowienia są wykorzystywane w procesie dokonywania wykładni i stosowania prawa.

I KZP 17/15: „Sformułowania zawarte w preambule stanowią wiążący materiał interpretacyjny dla odtworzenia ratio legis powstania tego akurat aktu prawnego, a zwłaszcza systemu wartości leżącego u jego podstaw” (postanowienie Izby Karnej SN ws. ustawy lustracyjnej)

# PREAMBUŁA JAKO SZCZEGÓLNA REALIZACJA DYSKURSU PRAWNEGO

- „Jeśli przyjąć, że norma prawna to (...) pewien nakaz, zakaz lub dozwoleństwo wypowiedzi normatywnej, który powinien zawierać trzy konieczne elementy, tj. (...) hipotezę, dyspozycję lub sankcję, to cech takich na próżno dopatrywać się w treści preambuły. Jeśli jednak normatywność traktować jako **pewien wzorzec postępowania, pewną powinność z niego wynikająca** (...), to dostrzeżenie takiego przymiotu preambuły jest w pełni możliwe. Wszak są one **integralną częścią** aktów normatywnych, które składają się właśnie z treści normatywnych.”
- „Zanurzenie się w ich treść (...) pozwala widzieć prawo nie tylko jako zbiór suchych norm wyrażonych specjalistycznym językiem prawnym, lecz w perspektywie bardziej pozytywnie emocjonalnej, z nierzadkim odniesieniem do bolesnych doświadczeń, z nadzieją na lepsze jutro. Służy też temu dookreślenie w preambułach intencji ustawodawcy, jak też celów, jakie chce on dzięki nim osiągnąć. Czyni to preambuły **drogowskazem naszych zachowań**, ale także pokarmem duchowej uczyty, atrakcyjnej intelektualnej przygody z prawem.”
- „Dziś obserwuje się **rosnącą przychylność ustawodawcy dla zamieszczania preambuł**, co wiąże się w szczególności z uchwalaniem aktów prawnych zaangażowanych aksjologicznie, w tym stanowiących próbę rozliczenia z przeszłością, ustanawiających święta państwowe oraz upamiętniających osoby i wydarzenia.”
- m.in. Ustawa Prawo przedsiębiorców, `Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Ustawa Prawo oświatowe

# PRZYKŁADY PREAMBUŁ I UCHWAŁ:

**Dz.U. 2018 poz. 589**

## **USTAWA**

z dnia 6 marca 2018 r.

### **o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką**

W hołdzie Obywatelom Polskim – bohaterom, którzy w akcie heroicznej odwagi, niebywałego męstwa, współczucia i solidarności międzyludzkiej, wierni najwyższym wartościom etycznym, nakazom chrześcijańskiego miłosierdzia oraz etosowi suwerennej Rzeczypospolitej Polskiej, ratowali swoich żydowskich bliźnich od Zagłady zaplanowanej i realizowanej przez niemieckich okupantów – stanowi się, co następuje:

**Art. 1.** Dzień 24 marca ustanawia się Narodowym Dniem Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką.

**Art. 2.** Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką jest świętem państwowym.

**Art. 3.** Ustawa wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *A. Duda*





# MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 19 kwietnia 2022 r.

Poz. 408

## UCHWAŁA SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 8 kwietnia 2022 r.

### w sprawie uczczenia pamięci ofiar zbrodni katyńskiej oraz katastrofy smoleńskiej

W 1940 roku, na rozkaz najwyższych władz ZSRR, funkcjonariusze sowieckiego reżimu, wbrew prawu i nakazom moralności, w bestialski sposób zamordowali blisko 22 tysiące jeńców wojennych. Ofiarami ludobójstwa stali się polscy patrioci, oficerowie Wojska Polskiego, przedstawiciele polskiej elity. Celem zbrodni była eksterminacja nie tylko obrońców Rzeczypospolitej z września 1939 roku, lecz także tych, którzy po zakończeniu wojny mogli stać się filarami odbudowy polskiej państwowości i suwerenności oraz budowniczymi niepodległej ojczyzny.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej oddaje hołd ofiarom zbrodni katyńskiej, wyraża podziw dla ich patriotyzmu i oddaniu sprawie polskiej oraz nawołuje do powszechnego uczczenia przez wszystkich Polaków pamięci pomordowanych Bohaterów.

Odważne i zdecydowane przypominanie oraz jednoznaczne potępienie na forum międzynarodowym bestialskiej rosyjskiej zbrodni sprzed ponad 80 lat, nieludzkiego okrucieństwa wobec bezbronnych ofiar, pogwałcenia zasad prawa międzynarodowego i podstawowych norm moralnych i etycznych, jakiego się wówczas dopuścili sowieccy oprawcy, staje się szczególnie wyzywaniem i obowiązkiem w czasach odradzającego się rosyjskiego imperializmu. Społeczność międzynarodowa nie może zapominać, do jakich skutków prowadzi ideologia kłamstwa, przemocy oraz pogardy dla ludzkiej godności, życia i wolności. W obliczu agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz ujawnionych zbrodni, jakich dopuścili się i nadal dopuszczają rosyjscy żołnierze, mając przed oczyma ostatnie krwawe obrazy z Buczy oraz innych ukraińskich miejscowości, przywołujące na myśl cierpienia i dramaty, jakich doświadczył Naród Polski podczas drugiej wojny światowej ze strony niemieckich i rosyjskich agresorów, zło należy jednoznacznie nazwać złem, a zbrodnię zbrodnią. Solidarne potępienie przez społeczność międzynarodową bezprawnych, niehumanitarnych działań zbrodniczego reżimu jest niezbędne do tego, aby nigdy więcej nie powtórzyły się wydarzenia zapisane na haniebnej karcie historii, jaką było ludobójstwo katyńskie. Podobnie ważne jest zastosowanie zdecydowanych i skutecznych sankcji ekonomicznych w celu zastopowania zbrodniczej polityki Federacji Rosyjskiej.

Nasze uznanie, wdzięczność i hołd należą się tym, którzy nie bali się mówić prawdy o zbrodni katyńskiej w czasach, gdy można było ponieść dotkliwe tego konsekwencje, a także tym wszystkim, którzy w wolnej Polsce szczyli wiedzę i umacniali pamięć o ludobójstwie i jego ofiarach. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej pragnie upamiętnić polską delegację, na czele z Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej prof. Lechem Kaczyńskim, zmierzającą na uroczyste obchody 70. rocznicy zbrodni katyńskiej. Oddajemy cześć ofiarom katastrofy samolotu rządowego, do której doszło 10 kwietnia 2010 roku w pobliżu lotniska w Smoleńsku. Pozostają oni odważnymi świadkami prawdy, którzy zginęli, wykonując obowiązki w służbie Rzeczypospolitej.

Cześć ich pamięci!

Marszałek Sejmu: *E. Witek*

# PRZYKŁADY CD.

źródło:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220001251/O/M20221251.pdf> [dostęp: 8.12.2024 r.]



# MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 23 grudnia 2022 r.

Poz. 1256

## UCHWAŁA SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 14 grudnia 2022 r.

### w sprawie upamiętnienia 100. rocznicy tragicznej śmierci prezydenta Gabriela Narutowicza

16 grudnia 2022 roku przypada 100. rocznica tragicznej śmierci wybitnego męża stanu, pierwszego prezydenta niepodległej Polski – Gabriela Narutowicza.

Gabriel Narutowicz urodził się w marcu 1865 roku w Telszach na Litwie w rodzinie ziemiańskiej o tradycjach narodowyzwoleńczych. Studiował na uniwersytecie w Petersburgu, a następnie w Szwajcarii, gdzie zaangażował się w pomoc Polakom prześladowanym przez władze carskie. Objęty nakazem aresztowania na terenie kraju, przyjął obywatelstwo Szwajcarii, gdzie przebywał aż do odzyskania niepodległości przez Polskę. Wybitny naukowiec oraz ceniony inżynier konstruktor, projektował i prowadził budowę wielu hydroelektrowni w Europie Zachodniej, równolegle rozwijając karierę akademicką. W czasie I wojny światowej aktywnie działał na rzecz sprawy polskiej, był prezesem Polskiego Komitetu Społecznego w Zurychu i członkiem dyrekcji Komitetu Generalnego Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę na zaproszenie polskiego rządu powrócił do kraju, gdzie objął stanowisko ministra robót publicznych, a następnie ministra spraw zagranicznych. 9 grudnia 1922 roku został wybrany na pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej głosami centrum, partii chłopskich, lewicy oraz mniejszości narodowych. Wywołało to ostre protesty środowisk prawicowych, które rozpętały napastliwą kampanię prasową wymierzoną w prezydenta elekta, oraz demonstracje podważające jego wybór określany mianem zdrady narodowej. 16 grudnia 1922 roku prezydent Gabriel Narutowicz podczas wizyty w warszawskiej Zachęcie został zastrzelony przez nacjonalistę Eligiusza Niewiadomskiego.

W 100. rocznicę tych dramatycznych wydarzeń Sejm Rzeczypospolitej Polskiej oddaje hołd prezydentowi Gabrielowi Narutowiczowi i czci jego pamięć, a jego tragiczną śmierć uznaje za uniwersalną przestrożę przed fatalnymi skutkami szerzenia w życiu publicznym nienawiści i pogardy oraz polityki nietolerancji i ksenofobii.

Marszałek Sejmu: *E. Witek*

# PRZYKŁADY CD.

Źródło:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20220001256/O/M20221256.pdf>

[dostęp: 8.12.2024 r.]

# PRZYKŁAD WPŁYWU DYSKURSU PRAWNEGO POŚWIĘCONEGO UPAMIĘTNIANIU NA DYSKURSY POLITYCZNY I MEDIALNY

## „Nie będziecie nas wiecznie szantażować Narutowiczem!”

Problem ten ma nie tylko prawica najbardziej skrajna czy wprost utożsamiająca się z tradycją endecką, jak Konfederacja, której posłowie wyszli w środę z sali sejmowej, gdy odczytywana była uchwała upamiętniająca Narutowicza. Dwóch z nich – Grzegorz Braun i Konrad Berkowicz – zagłosowało chwilę później przeciw uchwale, pięciu zaś wstrzymało się od głosu.

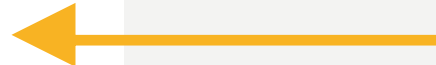
Ciągle reprezentujący główny nurt prawicy, choć coraz bardziej skręcający ku prawej ścianie, tygodnik „Do Rzeczy”, piórem Rafała A. Ziemkiewicza pisze o „micie Narutowicza”, który nazywa „hucpą stulecia”. Zdaniem publicysty Narutowicza zabił „człowiek obłąkany”, a nie żadna „prawica”, to lewica wbrew faktom wykorzystwała tragiczną śmierć prezydenta, by obrzydzić Polakom endecję i zdobyć w Polsce rząd dusz. Mit ten w dodatku używany jest do ataków na prawicę do dziś.

źródło:

J. Majmurek, *Polska prawica niewiele zmieniła się od czasu nagonki na Narutowicza*,

<https://krytykapolityczna.pl/kraj/jakub-majmurek-polska-prawica-niewiele-zmieniła-sie-od-czasu-nagonki-na-narutowicza/>

[dostęp: 8.12.2024 r.]





# MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 26 lipca 2024 r.

Poz. 691

## UCHWAŁA SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 12 lipca 2024 r.

### w sprawie upamiętnienia ofiar ludobójstwa dokonanego na Tatarach krymskich

Nad ranem, 18 maja 1944 roku władze Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich rozpoczęły deportację Tatarów krymskich z Półwyspu Krymskiego. W ciągu trzech dni do bydłych wagonów zagnano niemal 200 tys. mężczyzn, kobiet i dzieci, których w nieludzkich warunkach wywieziono do Azji Centralnej i na Syberię. Wywózki nie przeżyło 8 tys. osób, a kolejne 45 tys. zmarło już po przyjeździe na miejsce. Po deportacji Sowieci systematycznie wymazywali tatarskie dziedzictwo Krymu. Dopiero pod koniec lat 80. wygnani mieszkańcy mogli wrócić na zagrabione przez Rosjan ziemie.

Deportacja Tatarów krymskich z Krymu w 1944 roku i jej konsekwencje były aktem ludobójstwa na narodzie krymsko-tatarskim. Pamięć o ofiarach sowieckiego ludobójstwa czczona jest przez państwo ukraińskie 18 maja, czyli w Dniu Pamięci o Ofiarach Ludobójstwa Narodu Krymskotatarskiego z 1944 roku.

W 2014 roku, 70 lat po tej zbrodni, Federacja Rosyjska bezprawnie anektowała, wchodzące w skład Ukrainy Autonomiczną Republikę Krymu i miasto Sewastopol, a następnie przystąpiła do systematycznego prześladowania zamieszkujących półwysep Tatarów krymskich. W 2016 roku Rosja pod fałszywymi zarzutami zakazała działalności Medżlisu – parlamentu krymskich Tatarów. Dziesiątki działaczy tatarskich, w tym długoletni przewodniczący Medżlisu Mustafa Dżemilew, ponownie zostało wypędzonych ze swojej ziemi, a inni na długie lata znaleźli się w rosyjskich więzieniach.

Akty ludobójstwa i prześladowania Tatarów krymskich napełniają nas szczególnym bólem. Zwracamy uwagę na bezcenny wkład Tatarów w historię i dziedzictwo narodowe Polski oraz podkreślamy wielowiekowe, pokojowe współzycie na terenie Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Rzeczypospolitej Polskiej.

Aneksja z 2014 roku, która była jednym z pierwszych akordów wojny Rosji przeciw Ukrainie, stanowi naruszenie zasady integralności terytorialnej oraz rażące złamanie przepisów prawa międzynarodowego i Karty Narodów Zjednoczonych. Nawiązując do Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie potępienia zbrodni ludobójstwa na terenie Ukrainy z 8 kwietnia 2022 r., zwracamy także uwagę, że przemoc stosowana rozmyślnie i systematycznie przez wojska Federacji Rosyjskiej wobec cywilnych obywateli i obywaterek Ukrainy nosi znamiona ludobójstwa.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej podkreśla w tym kontekście poszanowanie dla Karty Narodów Zjednoczonych z 1945 roku, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 roku, Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 1948 roku, Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 roku, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 roku, Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych z 1995 roku oraz Deklaracji praw ludów tubylczych ONZ z 2007 roku.

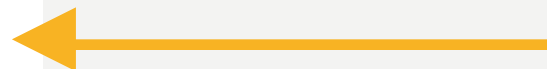
Sejm Rzeczypospolitej Polskiej po raz kolejny potępia niesprowokowaną, nielegalną, pełnoskalową agresję zbrojną Rosji przeciw Ukrainie i wzywa społeczność międzynarodową do pociągnięcia władz Federacji Rosyjskiej do odpowiedzialności za zbrodnie agresji oraz do skutecznego postawienia winnych przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości w Hadze.

Marszałek Sejmu: *S. Hołownia*

# PRZYKŁADY CD.

źródło:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20230001460/O/M20231460.pdf> [dostęp: 8.12.2024 r.]



# PRZYKŁADOWY PRZEBIEG PROCESU LEGISLACYJNEGO – USTANOWIENIE ŚWIĘTA PAŃSTWOWEGO CHRZTU POLSKI

## Głosowanie nr 159 na 77. posiedzeniu Sejmu dnia 22-02-2019 r. o godz. 00:46:38

Pkt 58. porz. dzien. Sprawozdanie Komisji o poselskim projekcie ustawy o ustanowieniu dnia 14 kwietnia - Świętem Państwowym - "Święto Chrztu Polski" - trzecie czytanie

Głosowanie nad przyjęciem w całości projektu ustawy w brzmieniu z druku nr 2765

 Wyniki indywidualne

Głosowało - 418 posłów Za - 279 Przeciw - 125 Wstrzymało się - 14 Nie głosowało - 42

Klub/Koło	Liczba czł.	Głosowało	Za	Przeciw	Wstrzymało się	Nie głosowało
PIS	237	224	224	-	-	13
PO-KO	145	128	11	112	5	17
Kukiz15	26	23	23	-	-	3
PSL-UED	16	12	9	1	2	4
N	15	12	-	8	4	3
WIS	4	3	3	-	-	1
TERAZ!	3	2	-	2	-	1
W-S	3	3	-	1	2	-
niez.	11	11	9	1	1	-

Dz. U. 2019 poz. 656

USTAWA

z dnia 22 lutego 2019 r.

o ustanowieniu Święta Chrztu Polski

W celu upamiętnienia chrztu Polski, datowanego na 14 kwietnia 966 r., zważywszy na doniosłość decyzji Mieszka I, uznawanej za początek Państwa Polskiego, uchwała się co następuje:

**Art. 1.** Dzień 14 kwietnia ustanawia się Świętem Chrztu Polski.

**Art. 2.** Święto Chrztu Polski jest świętem państwowym.

**Art. 3.** Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *A. Duda*

podobnie: Narodowy Dzień Pamięci Duchownych Niezłomnych, Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką

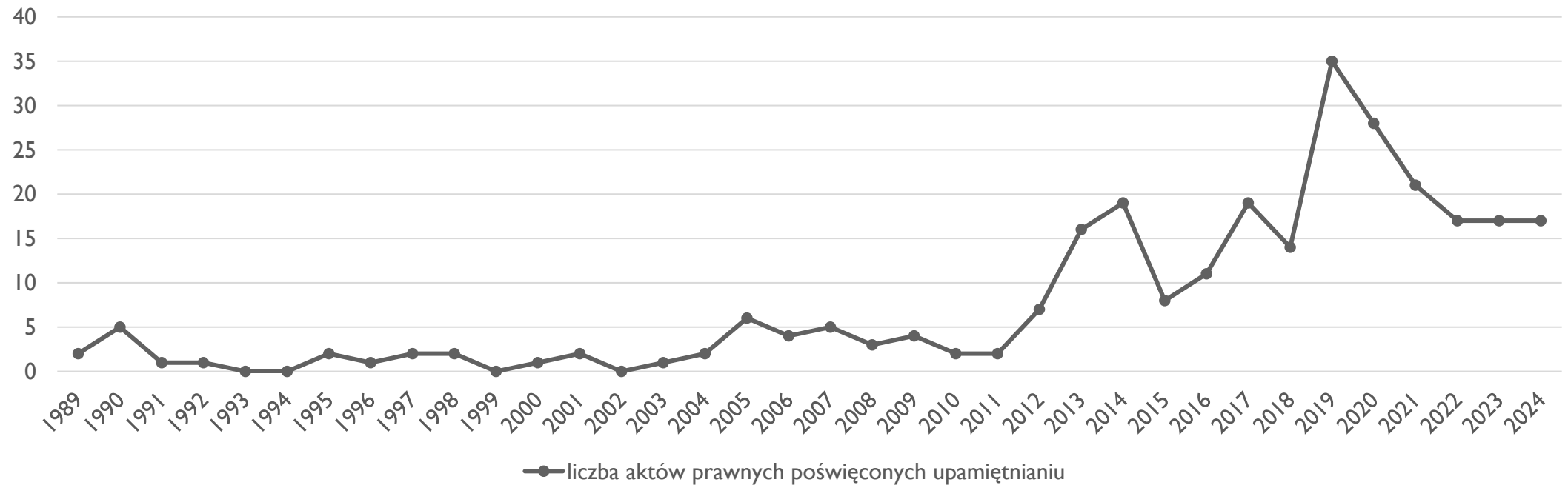
# AKTY PRAWNE UPAMIĘTNIAJĄCE PRZESZŁOŚĆ

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r.
- Ustawy ustanawiające/znoszące/przywracające święta państwowe i narodowe: 16
- inne ustawy: 11
- Rozporządzenia prezydenta RP: 17 (przede wszystkim wprowadzenie żałoby narodowej)
- Uchwały Sejmu RP: 169
- Uchwały Senatu RP: 60
- Inne: 2

Źródło: <https://isap.sejm.gov.pl>

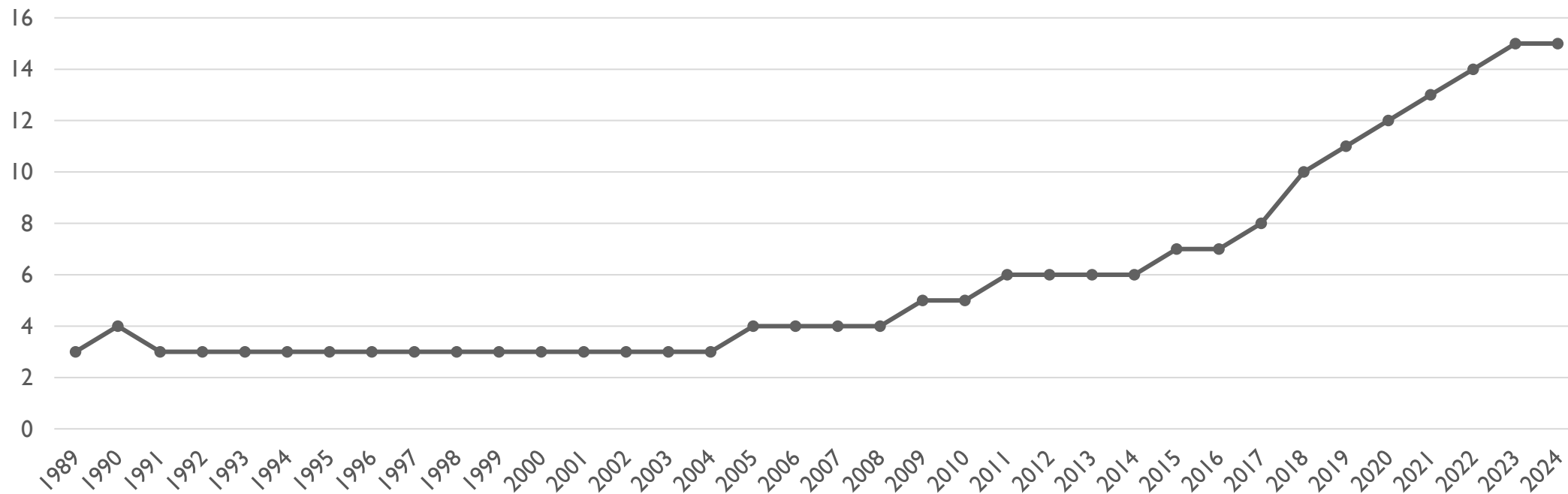
# CZEMU ZAGADNIENIE JEST WARTO ZBADANIA?

liczba aktów prawnych poświęconych upamiętnianiu uchwalonych w poszczególnych latach



# CZEMU ZAGADNIENIE JEST WARTO ZBADANIA?

liczba obowiązujących świąt państwowych i narodowych ustanowionych w drodze ustawy





# KORPUS AKTÓW PRAWNYCH POŚWIĘCONYCH UPAMIĘTNIANIU PRZESZŁOŚCI (1989-2024), OPRAC. WŁASNE

- zawiera **276** tekstów aktów prawnych poświęconych upamiętnianiu uchwalonych w latach 1989-2024 (najnowszy tekst pochodzi z 21.11.2024 r.);
- korpus nie zawiera tekstów aktów prawnych o charakterze lokalnym lub regionalnym;
- składa się z 85 948 tokenów i 70 648 słów;
- źródłem służącym powstaniu korpusu był Internetowy System Aktów Prawnych (<https://isap.sejm.gov.pl>)

# KORPUS WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA POLSKIEGO – LISTA FREKWENCYJNA RZECZOWNIKÓW ABSTRAKCYJNYCH

- |               |                |               |              |
|---------------|----------------|---------------|--------------|
| 1. czas       | 14. władza     | 27. ruch      | 40. nadzieja |
| 2. życie      | 15. wojna      | 28. system    | 41. sztuka   |
| 3. praca      | 16. środek     | 29. decyzja   | 42. rozwój   |
| 4. sprawa     | 17. grupa      | 30. działanie | 43. miłość   |
| 5. koniec     | 18. początek   | 31. możliwość | 44. akcja    |
| 6. sposób     | 19. związek    | 32. kultura   | 45. proces   |
| 7. prawo      | 20. pomoc      | 33. udział    | 46. wpływ    |
| 8. sytuacja   | 21. siła       | 34. język     | 47. koszt    |
| 9. problem    | 22. śmierć     | 35. polityka  | 48. wrażenie |
| 10. stan      | 23. prawda     | 36. rola      | 49. potrzeba |
| 11. historia  | 24. spotkanie  | 37. walka     | 50. szansa   |
| 12. przypadek | 25. myśl       | 38. wartość   |              |
| 13. zmiana    | 26. informacja | 39. cena      |              |

**źródło:**

<https://kwjp.ipipan.waw.pl/lists/>

[dostęp: 8.12.2024 r.]

# KORPUS AKTÓW PRAWNYCH POŚWIĘCONYCH UPAMIĘTNIANIU – LISTA FREKWENCYJNA RZECZOWNIKÓW ABSTRAKCYJNYCH

- |              |                   |               |   |
|--------------|-------------------|---------------|---|
| 1. rocznica  | 15. powstanie     | 29. pokolenie | 43. akcja   |
| 2. sprawa    | 16. prawo         | 30. cel       | 44. wartość   |
| 3. wojna     | 17. niepodległość | 31. zasługa   | 45. szacunek  |
| 4. pamięć    | 18. działalność   | 32. kultura   | 46. dorobek   |
| 5. naród     | 19. wolność       | 33. służba    | 47. bezpieczeństwo  |
| 6. śmierć    | 20. organizacja   | 34. pomoc     | 48. sztuka  |
| 7. życie     | 21. ojczyzna      | 35. siła      | 49. społeczeństwo   |
| 8. hołd      | 22. historia      | 36. prawda    | 50. emigracja   |
| 9. związek   | 23. praca         | 37. żałoba    | + (wschód, protest, konstytucja,<br>opozycja, ludobójstwo, symbol,<br>zwycięstwo, tradycja, kościół,<br>odwaga, rozwój, suwerenność,<br>przekonanie > 30 wystąpień) |
| 10. ofiara   | 24. obrona        | 38. udział    |   |
| 11. czas     | 25. stan          | 39. działania |   |
| 12. władza   | 26. solidarność   | 40. postawa   |   |
| 13. walka    | 27. ruch          | 41. represja  |   |
| 14. zbrodnia | 28. cześć         | 42. uznanie   |   |

# KORPUS AKTÓW PRAWNYCH POŚWIĘCONYCH UPAMIĘTNIANIU – WZORCE OSOBOWE/PODMIOTY POLSKIEJ PAMIĘCI

- |                    |                    |               |
|--------------------|--------------------|---------------|
| 1. <b>Polak</b>    | 11. postać         | 21. autor     |
| 2. <b>ofiara</b>   | 12. przedstawiciel | 22. pisarz    |
| 3. osoba           | 13. generał        | 23. Żyd       |
| 4. człowiek        | 14. twórca         | 24. profesor  |
| 5. <b>żołnierz</b> | 15. polityk        | 25. dowódca   |
| 6. <b>obywatel</b> | 16. ksiądz         | 26. okupant   |
| 7. <b>bohater</b>  | 17. ojciec         | 27. uczestnik |
| 8. dziecko         | 18. robotnik       | 28. poseł     |
| 9. mieszkaniec     | 19. artysta        | 29. oficer    |
| 10. <b>Niemiec</b> | 20. patriota       | 30. więzień   |

# ZRZUT EKРАНУ POCZĄTKU LISTY FREKWENCYJNEJ KORPUSU MATERIAŁU BADAWCZEGO

## WORDLIST

materiał badawczy

Get more space +



noun (4,029 items | 32,024 total frequency)



Noun	Frequency ? ↓
1 rok	904 ...
2 rzeczpospolita	705 ...
3 sejm	663 ...
4 dzień	592 ...
5 polska	474 ...
6 rocznica	345 ...
7 sprawa	286 ...
8 uchwała	278 ...
9 rzeczpospolita	260 ...
10 marszałek	254 ...
11 senat	247 ...
12 polak	246 ...
13 wojna	220 ...

Noun	Frequency ? ↓
14 państwo	219 ...
15 pamięć	204 ...
16 art.	172 ...
17 naród	170 ...
18 śmierć	170 ...
19 życie	166 ...
20 hołd	163 ...
21 związek	163 ...
22 ofiara	163 ...
23 czas	157 ...
24 władza	153 ...
25 osoba	141 ...
26 walka	138 ...

Noun	Frequency ? ↓
27 to	134 ...
28 zbrodnia	134 ...
29 powstanie	133 ...
30 armia	131 ...
31 prawo	123 ...
32 niepodległość	121 ...
33 ustawa	120 ...
34 działalność	120 ...
35 człowiek	120 ...
36 wolność	111 ...
37 wrzesień	108 ...
38 prezydent	108 ...
39 organizacja	106 ...

Noun	Frequency ? ↓
40 jan	104 ...
41 ojczyzna	103 ...
42 historia	101 ...
43 lipiec	100 ...
44 praca	98 ...
45 europa	95 ...
46 rząd	93 ...
47 wydarzenie	91 ...
48 warszawa	89 ...
49 okres	88 ...
50 co	87 ...

Rows per page: 50

1-50 of 4,029



1

/ 81



# RZECZOWNIKI, KTÓRE POJAWIŁY SIĘ NA LIŚCIE FREKWENCYJNEJ MATERIAŁU BADAWCZEGO, A NA LIŚCIE KORPUSU REFERENCYJNEGO NIE:

- rocznica
- pamięć
- naród
- śmierć
- hołd
- ofiara
- zbrodnia
- powstanie
- niepodległość
- działalność
- wolność
- organizacja
- ojczyzna
- obrona
- solidarność
- cześć
- pokolenie
- cel
- zasługa
- służba
- żałoba
- działania
- postawa
- represja
- uznanie
- akcja
- szacunek
- dorobek
- bezpieczeństwo
- społeczeństwo
- emigracja

# **RZECZOWNIKI, KTÓRE NA LIŚCIE FREKWENCYJNEJ MATERIAŁU BADAWCZEGO MIAŁY WYŻSZĄ POZYCJĘ NIŻ NA LIŚCIE KORPUSU REFERENCYJNEGO:**

- sprawa
- wojna
- związek
- władza
- walka

# SŁOWA KLUCZE WSPÓŁCZESNEJ POLSKIEJ PAMIĘCI ZBIOROWEJ

naród

śmierć

hołd

ofiara

zbrodnia

powstanie

niepodległość

działalność

wolność

organizacja

ojczyzna

obrona

solidarność

cześć

pokolenie

cel

zasługa

służba

Polak

postawa

żołnierz

obywatel

bohater

Niemiec



# KTÓRYCH POJĘĆ (BYĆ MOŻE) BRAKUJE?

- demokracji (21)
- nadziei (16)
- wspólnoty (15)
- przyszłości (15)
- pokoju (9)
- troski (6)
- edukacji (5)
- równości (4)

# CO POWYŻSZE SŁOWA KLUCZE MÓWIĄ NAM O TYM, JAKI JEST ZAWARTY W TEKSTACH OBRAZ PRZESZŁOŚCI?

- dyskurs operuje pojęciami odwołującymi się do kategorii wojny, antagonizmu, walki (szczególnie o niepodległość i wolność);
- słowa klucze odnoszą się niemal wyłącznie do historii politycznej, nie zaś gospodarczej czy społecznej;
- najczęstszym wzorcem osobowym jest *Polak*, a pierwszym z kolei słowem kluczem – *naród*; polska oficjalna pamięć o przeszłości jest zatem **pamięcią przede wszystkim narodową**;
- polska pamięć zbiorowa jest pamięcią formowaną z **perspektywy władzy/elity**, co ukazują przede wszystkim jej wzorce osobowe (wysokie pozycje *bohatera, przedstawiciela, generała, twórcy, polityka*);
- jednym z jej centralnych pojęć jest **ofiara** – rozumiana zarówno jako świadome wyrzeczenie, jak i jako osoba bezradna wobec czyjejś przemocy;
- współczesna polska pamięć zbiorowa jest przede wszystkim pamięcią **formowaną z perspektywy mężczyzny** ideowego, zaangażowanego w sprawy swojej ojczyzny i militarny spór;
- wyłonione słowa klucze ukazują **trwałość romantycznych mitów** narodowych, kultu bohaterstwa, martyrologii czy militarnych zrywów;
- język i słowa klucze polskiej pamięci zbiorowej formułowanej w dyskursie prawnym **wymykają się współczesnym trendom i zwrotom w humanistyce** (np. zwrotowi ludowemu, feministycznemu)

# CZYM ZATEM JEST WSPÓŁCZESNA PAMIĘĆ ZBIOROWA WYRAŻONA W DYSKURSIE PRAWNYM?

“**konceptualnie zarejestrowane** (tu: uchwalone w drodze aktów prawnych), **językowo reprezentowalne** (tu: za pomocą wyłonionych słów kluczy) i **społecznie podzielane** (tu: przegłosowane w parlamencie, opublikowane w dziennikach, stanowiące element porządku prawnego) **formacje wiedzy** (tu: bo zawierają fakty, a nawet edukują, mają charakter narracyjny, czasem także dydaktyczny i perswazyjny) **aktywujące obrazy przeszłości** (tu: bo dotyczą tego, co minione i przywołują to, odnosząc się do wartości i pojęć ważnych tu i teraz) **powstałe w wyniku praktyk komunikacyjnych o specyficznej funkcji kulturowej** (tu: bo są lub były poddawane dyskusji, parlamentarnym głosowaniom, komentowano je, włączano w programy nauczania, stawały się pretekstem do świętowania, upamiętniania, praktyk wydawniczych czy edukacyjnych oraz politycznych polemik)”

# UNIFIKACJA PAMIĘCI W DYSKURSIE PRAWNYM

Prawo, tworząc instytucje w większym stopniu kontrolujące przejawy pamięci zbiorowej, stara się niejako **rozciągnąć swoje władztwo na przeszłość**. Robi to w celu skuteczniejszej kontroli teraźniejszości i przyszłości, a wiele krajów na świecie przechodzi przez proces nazywany „powrotem do historii” czy „reinterpretacją historii poprzez instytucje prawne”.

Wyłonione słowa klucze prezentują wartości, które zdaniem Ustawodawcy zasługują w Polsce na systemowe upamiętnienie. Wyznaczają też układ odniesienia dla refleksji nad tym, za pomocą jakich idei i wartości - z poziomu pamięci oficjalnej - postrzega się współcześnie polską historię oraz tożsamość. A dyskurs prawny, jako szczególny rodzaj dyskursu z uwagi na jego społecznie doniosłą rolę, kształtuje dyskurs tożsamościowy, polityczny i ideologiczny. Jest to jedyna spójna i wielowymiarowa opowieść o polskiej historii publikowana w Dzienniku Ustaw oraz Monitorze Polskim. Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej.

Nie istnieje i nigdy nie zaistnieje bardziej oficjalna wersja polskiej pamięci, a jej pięć pierwszych słów kluczy to: naród, śmierć, hołd, ofiara i zbrodnia.

# BIBLIOGRAFIA

- T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2013.
- W. Chlebda, „Pamięć a język. Zarys relacji”, [w:] W. Czachur (red.), *Pamięć w ujęciu lingwistycznym. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, Warszawa 2018.
- W. Czachur, „Lingwistyka pamięci. Założenia, zakres badań i metody analizy”, [w:] W. Czachur (red.), *Pamięć w ujęciu lingwistycznym. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, Warszawa 2018.
- W. Czachur, M. Wójcicka, „Pamięć i pamiętanie w przestrzeni języka z perspektywy badań lingwistycznych”, [w:] Stalmaszczyk P. (red.) *Język(i) w czasie i przestrzeni*, Łódź 2021.
- A. Czarnota, *Czy teoria prawa ma tożsamość? O prawie i pamięci zbiorowej*, “Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” CII 2015, Wrocław 2015.
- W. Kieraś, M. Marciniak, M. Łaziński, M. Woliński, K. Bojałkowska, W. Eźlakowski, Ł. Kobyliński, D. Komosińska, K. Krasnowska-Kieraś, M. Rudolf, A. Tomaszewska, J. Wołoszyn, N. Zawadzka-Paluckta: *Korpus Współczesnego Języka Polskiego 2011–2020*, Język Polski, 2023. URL: <https://jezyk-polski.pl/index.php/jp/article/view/1062>.
- M. Łaziński, *Słowa klucze polszczyzny w statystyce i w świadomości społecznej*, „Polszczyzna w dobie cyfryzacji”, Warszawa 2020.
- B. Korzeniowski, *Transformacja pamięci. Przewartościowania pamięci w przeszłości a wybrane aspekty funkcjonowania dyskursu publicznego o przeszłości w Polsce po 1989 roku*, Poznań 2010.
- R. Krajewski, *Preambuły aktów prawnych. Znaczenie i zestawienie*. Bydgoszcz 2019.
- A. Wierzbicka, *Słowa klucze. Różne języki – różne kultury*, Warszawa 2007.

**DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ**

**MARTA KLIMCZAK-UZDOWSKA,  
SZKOŁA DOKTORSKA NAUK HUMANISTYCZNYCH UW**